

BEDEN DİLİNİN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Hüseyin GÖÇMENLER

Öz: Yabancılara Türkçe öğretimi konusunda Türkiye’de son yıllarda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların disiplinler arası olması yabancılara Türkçe öğretimi alanına daha büyük katkı sağlayacaktır. Öğrenme-öğretme sürecinde iletişim çok önemli bir noktada durmaktadır. Özellikle beden dili kavramı öğrenme- öğretim sürecinin merkezinde yer alması gereken bir kavramdır. Bu çalışmada, beden dilinin yabancılara Türkçe öğretimindeki öneminden bahsedilmektedir. Yabancılara Türkçe öğretimine iletişim özellikle beden dili kavramı açısından bakılarak farklı bir bakış açısının ortaya konması hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Beden dili, yabancılara Türkçe öğretimi, iletişim.

The Importance of Body Language in Teaching Turkish as a Foreign Language

Abstract: There are many important studies about teaching Turkish to foreigners have been made in recent years. Interdisciplinary approaches of these studies will make greater contribution to the area of teaching Turkish to foreigners. Communication is on a very important level in the process of teaching and learning. Especially, the ‘body language’ is a term which should be in the center of the process of teaching and learning. In this study, it is mentioned that the importance of body language for teaching Turkish to foreigners. The aim of this study is to suggest the idea of communication, specially ‘body language’ through a different point in the teaching Turkish to foreigners.

Key words: Body language, teaching Turkish to foreigners, communication.

Giriş

İnsan sosyal bir varlıktır ve yaşamını toplum içinde sürdürür. Bir toplumun içinde yaşamının önemli gerekliliklerinden biri de iletişimdir. Doğru iletişim kurmak insan hayatını büyük ölçüde kolaylaştırır. Doğru iletişim kurmak, daha az zaman kaybının yanı sıra daha az iletişim probleminin oluşması demektir. Dolayısıyla doğru iletişim aslında yaşamın vazgeçilmez bir parçasını oluşturur.

İnsanlar genellikle bir sorunla karşılaştıklarında o soruna ilişkin çözüm ararlar. Problemin büyüklüğü çözümün önemi hakkında düşünmemizi sağlar. İletişim kazaları veya eksikliği sonucu oluşan sorunların büyüklüğü, böyle bir sorun karşısında çözümün ne kadar önemli olduğunu gösterir. Özellikle birebir iletişim kurmaktan çok dolaylı yollarla iletişim kuran ya da ima yoluyla iletişim kurmaya çalışanlarda bu iletişim kazalarının görülmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenle, iletişimin doğru ve tutarlı olması kaçınılmaz bir gerekliliktir.

İletişim kavramını kendi içerisinde sözlü ve sözsüz iletişim olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Her ne kadar böyle bir ayırım yapılsa da sözlü ve sözsüz iletişim birbirini tamamlayıcı ve destekleyici bir özellik göstermektedir.

Beden dili sözsüz iletişim unsurları arasında değerlendirilmektedir. Fakat beden dilinin, sözlü iletişimi güçlendiren, etkileyici kılan niteliğini bu noktada belirtmekte yarar vardır.

1. Beden Dilinin Eğitim Boyutunda İncelenmesi

Günümüzde Türkçenin dünyada yaygınlık kazanması dilimiz ve milletimiz adına çok önemlidir. Bu durum Türkçenin doğru, etkili ve kalıcı öğretilmesi için bizi düşünmeye sevk etmektedir. Bu alanda yaşanan problemlerin çözümü konusunda derinlemesine, akademik bir tahlil gerekmektedir. Çünkü eğitim/öğretimde iletişim hayati öneme sahip bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar nitelik ve nicelik olarak yeterli değildir. Bu çalışma sadece yabancılara Türkçe öğretiminde beden dilinin önemine vurgu yapmayı değil, aynı zamanda yabancılara Türkçe öğretiminde iletişimin önemine dikkat çekmeyi de amaçlamaktadır.

Temel malzemesi insan olan eğitim/öğretim, temelde öğreten ve öğrenenden oluşan iki taraflı bir süreçtir. Öğreteni öğretmen olarak kabul ettiğimizde eğitim ve öğretimin temelinde insan vardır. İnsanın öğrenme sürecindeki bütün psikolojik, fizyolojik süreçlerini ele almak eğitim/öğretimin mutlak ölçütü (ilkesi) olmalıdır.

Öğrenme sürecindeki bir öğrencinin iletişim süreci göz önünde bulundurulduğunda; karşımıza temel göstergelerden biri olarak beden dili çıkmaktadır. Çünkü iletişim uzmanları, özellikle yüz yüze iletişimde ya da teknik bir bilgi aktarmaktan ziyade sosyal iletişimde en temel gösterge olarak beden dilini göstermektedir. Beden dilinin sosyal iletişimdeki oranı %60 olarak belirtilmektedir. İkinci önemli unsur da ses tonudur ki birçok iletişim bilimci sesin iletişimdeki etkisini %30 olarak belirtmekte ve beden dilinin içerisinde değerlendirmektedir. Buna dayanak olarak da beyinde, beden ile sesi kontrol eden noktanın aynı merkez olduğunu söylemekte ve insanın öğrenme anındaki yüz görüntüsünün ve ses yapısının genellikle aynı olduğunu belirtmektedirler (Baltaş, 2002, s. 31).

Özellikle yabancı dil öğretiminin aynı zamanda sosyal bir iletişim olduğu göz önünde bulundurulursa, iletişimde beden dilinin doğru ve etkin kullanımının büyük bir öneme sahip olduğu görülecektir. Dolayısıyla beden dilinin doğru kullanımı eğitim/öğretim süreci için vazgeçilmez bir gerekliliktir.

Yabancılara Türkçe öğretiminde beden dilini iki açıdan değerlendirmek gerekir:

1. Öğretmenin beden dili kullanımı ve etkisi
2. Öğrencinin beden dili kullanımı ve etkisi

Öğretmen doğru ve etkili beden dili kullanırken aynı zamanda öğrencinin beden dilini doğru yorumlayarak öğretim sonucunu istendik şekilde yönlendirebilmelidir. Hemen hemen bütün insanlarda görülebilecek ortak bir özellik vardır: Sevdiği etkinliği daha kolay öğrenmesi ve sevdiği etkinlikte başarılı olması. Doğru iletişim kurması sebebiyle öğrencisi tarafından sevilen bir öğretmenin Türkçeyi öğretmesi daha kolay olacaktır. Öğretmeninden hoşlanmayan bir yabancı öğrencinin Türkçeyi kolayca öğrenmesini beklemek öğrenme psikolojisi açısından doğru değildir. Bir kişi kaç yaşında olursa olsun, hangi kültürel birikime sahip olursa olsun sevmediği birisinden bir şeyi öğrenmesi kolay olmamaktadır. Dolayısıyla özellikle öğretim sürecinin başlarında sevecen, sempatik ve doğru iletişim, öğrenciyle sağlıklı bir iletişim sürecinin başlaması açısından oldukça önemlidir. Bu iletişim sürecinin temelini ise beden dili oluşturmaktadır. Gülümseyen bir yüz, sıcakkanlı tavırlar, rahatlatıcı bakışlar, enerjik bir hareketlilik öğrenciyle doğru iletişimin olmazsa olmazlarındandır.

Yapılan bir araştırmaya göre insanlar ilk kez tanıştıkları insanlar hakkında 30 saniye ile 2 dakika arasında karar verirken, %70'i ise verdiği bu kararı daha sonra değiştirmiyor. Dolayısıyla iletişimde özellikle ilk dakikalar, ilk günler ve ilk haftalar çok önemlidir (İzgören, 2011, s. 66).

Yabancı bir öğrencinin Türkiye'de Türkçe öğrenirken en çok vakit geçirdiği ve gördüğü kişi öğretmeni olacaktır. Dolayısıyla önyargıyla da olsa bir genelleme yapacaktır. Bu genellenmenin olumlu yapılmasını sağlamak büyük ölçüde öğretmenin iletişim tarzına bağlı olacaktır. Öğrenim esnasında bu durumun öğretmen tarafından göz önünde bulundurulması öğrenim sürecini doğrudan etkileyecek bir faktördür.

Öğrenciye saygı duyulduğunu ve değer verildiğini hissettiren beden dili yapıları iletişim sürecini doğrudan etkileyen özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada öğretmenin daha nazik olması beklenmektedir. Aynı zamanda değer duygusu da öğrenciye yeterince hissettirilmelidir. Öğrenciyi anladığını hissettiren bakışlar, dinleme pozisyonları, el işaretleri bu açıdan çok önemlidir. Özellikle en doğru dinleme pozisyonu için hafif öne eğilmiş ve yana yatmış bir baş, hafif tebessüm eden bir yüz ve kültürel bir rahatsızlık oluşturmayacaksa doğrudan göz teması, saygı ve değer hissinin oluşmasına yardımcı olacaktır (Alkış, 2007, s. 85). Özellikle öğrenci yanlış yaptığında onu zor durumda bırakmadan sabırlı ve anlayışlı bir şekilde ona dönütler vermek bu konunun en önemli sacayaklarından birini oluşturmaktadır.

Şu ana kadar yukarıda beden dilinin eğitim öğretim sürecindeki genel katkısından bahsettik. Bu durumu daha derinlemesine incelemek için şu özelliklerden bahsedilebilir (Göçmenler, 2011, s. 48):

1. Öğretmen sınıfa girerken gülümseyen bir yüz ifadesiyle girmeli ve genel olarak bu hâlini korumalıdır. Bu durum doğal olmalıdır çünkü yapmacık beden dili hemen hissedilir.
2. Öğretmenin açık, anlaşılır, dürüst bir üslubu ve beden dilini benimsemesi öğrencinin üzerindeki algısını olumlu yönde etkileyecektir. Daha önemlisi öğretmenine güvenmesini sağlayacaktır.
3. Samimi olunması, beden diline de yansıtacaktır. Bu durum daha rahat bir öğrenme/öğretme sürecinin oluşmasını sağlayacaktır.

Beden dili ruhumuza giydirilmiş bir eldivendir. Dolayısıyla inandığımız bir şeyi öğretmeniz mümkündür. Bedenimiz inandığımız duygu durumuna göre şekillenecektir. Öğrenme/öğretme sürecinde sahip olduğumuz enerji bedenimiz ile karşı tarafa geçer. Çok enerjik bir beden yapısı öğrencileri olumlu yönde etkilerken, durgun, sıkılmış bir beden yapısı öğrencilerin öğrenme sürecini olumsuz yönde etkileyecektir (İzğören, 2011, s. 96).

2. Öğretim Sürecinde Beden Dili Özellikleri

Öğretim sürecinde beden dilinin doğru kullanılması öğretim açısından çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü öğrenmenin kolaylaştırılması ile beden dili arasında doğru bir orantı görülmektedir. Göçmenler (2011, s. 79), Uludağ Üniversitesi'nde öğrenim gören yabancı öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmadan hareketle ve bu konu üzerinde çalışan diğer uzmanlardan da yararlanarak şöyle bir sıralama yapmaktadır:

- Kol kavuşturma duruşu daha çok muhalif (sorgulama) bir duruş olarak tanımlanmaktadır. Başka bir anlamı da kişinin kendisiyle konuşması, kendi iç dünyasına kapanmasıdır. Öğretmenin böyle bir beden duruşunu sınıfta kullanması doğru değildir. Öğrencinin de böyle bir beden duruşu kullandığı durumda, öğretmenin bir soru sorarak ya da farklı bir yolla kolları çözmeye çalışması iletişimin doğru yönde kurulmasını sağlayacaktır. Aksi hâlde kollarını kavuşturmuş sizi dinleyen birisini ikna etmeniz zordur (Layıcı, 2007, s. 24).
- En doğru dinleme pozisyonu, konuşan öğrenciye doğru yönelmiş ve hafifçe öğrenciye doğru eğilmiş bir vücut ile hafif yana eğilmiş bir baş ve gülümseyen yüz ifadesidir (İzğören, 2011, s. 42). Bu duruş konuşan kişiye anlaşıldığını gösteren bir beden duruşudur. Karşıdaki kişinin kendini daha rahat ifade etmesini sağlar.
- Yabancılarla Türkçe öğretimi yapan bir öğretmenin mutlaka sağlaması gereken durumlardan biri de öğrencilerin anlamadıkları ya da merak ettikleri bir konuda rahatlıkla soru sorabilecekleri bir iletişim ortamı oluşturmaktır. Bu sebeple öğrenci anlamadığında kızgın bir yüz ifadesi, öfkeli ve sabırsız, suçlayıcı bakışlar, alay eden bir tavır öğretimin tamamen engellenmesi demektir.

- Öğretmen aslında her an iletişimde bulunduğunu unutmamalıdır. Dolayısıyla kendisiyle ilgili algıyı doğru yönetmelidir. Ders; öğretmenin konuyu anlatmaya başlamasıyla değil, sınıfa girmesiyle başlar.
- Öğrenme sürecine ne kadar duygu katılırsa öğrenme o oranda kolaylaşır ve kalıcı olur. Dolayısıyla daha çok duygu için aktif bir beden dili kullanımı gerekmektedir. Bazı insanlar yapısı gereği rahatlıkla uygun beden dilini kullanabilmektedir. Bazı insanlar ise bu konuda biraz daha zayıf kalmaktadır. Bu durumda kişinin kendi beden dilinin farkına varması ve bu konuda kendini geliştirmesi için beden dili eğitimi alması yerinde olacaktır. Bu eğitim, öğretmenin sadece öğretim sürecinde işe yarayacaktır. Aynı zamanda sosyal yaşamında da işe yarayacaktır.
- Öğretmen dersi olabildiğince ayakta organize etmeli/anlatmalıdır. Bu öğrencinin ilgisini canlı tutar. Aynı zamanda beynin çalışması ile beden hareket etmesi arasında doğru bir orantı vardır. Bazen telefonla konuşurken ayağa kalkar, yürüyerek konuşuruz. Çünkü daha çok şey düşünürüz ve insan daha hareketli iken kendini daha iyi ifade eder.
- Girilen sınıftaki öğrencilerin her biri ayrı ayrı özeldir ve değerlidir. Dolayısıyla iletişim kurarken bu durum öğrenciye hissettirilmelidir. Önemsiz olmayan bir beden dili ile davranılan öğrencinin öğretim sürecinden zamanla soğuması kaçınılmazdır. Ayrıca bu tutum öğretmenin o sınıftaki saygınlığına da zarar vermeyi beraberinde getireceği için öğretmenin bu konuda çok hassas olması gerekmektedir.
- İletişimde ilk dakikalar çok önemlidir. Dolayısıyla dostça, empatik, sıcakkanlı bir tanışma eğitimin daha sonrası adına da öğretmen ile öğrenci arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasına zemin hazırlayacaktır.
- Beden dilini anlamamanın önemli kazanımlarından biri de karşımızdaki öğrenciyi doğru yorumlamamızdır. Bir sınıftaki sıkılmış öğrencilere verimli bir şekilde ders anlatmak pek mümkün değildir. Ya da morali bozuk bir öğrencinin üstüne gitmek pedagojik olarak doğru bir eylem olmayacaktır. Bu tür durumlarda karşımızdaki grubu/kişiyi doğru yorumlayıp ona göre beden dili davranışları geliştirmek çok önemli olacaktır.
- Bir milyondan fazla beden dili işareti olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla beden diline odaklandığımızda anlatılmak istenen durumu daha rahat kavrayabiliriz.
- Hareketli bir beden, özellikle ellerin hareketli olması ilgiyi, dikkati üzerinize çeker. Bunun yanı sıra bazı kelimelerle ya da durumlarla eşleştirilmiş beden işaretleri hatırlamayı/öğrenmeyi kolaylaştırır ve daha kalıcı hâle gelmesini sağlar.
- Sınıfta istenmeyen durumlar karşısında daha çok gözleri kullanmak, etkili bakışlarla ne istenildiğini anlatmak doğru iletişim adına çok önemlidir.
- Bir konu anlatılırken, bir soru sorulurken göz teması kurmak iletişim açısından mutlaka gereklidir. Ancak konuşmanın gereksiz yere uzatılmasının

istenilmediği durumlarda gözleri başka yere çevirmek “bu kadar yeter” mesajının en etkili verilmiş hâlidir.

- En doğru beden duruşu, ayaklarla omuzların birbirine paralel olduğu, göğsün çok öne çıkmadığı dik bir duruştur. Bu duruş kişinin kendine güvendiğini gösteren bir duruştur. Öğretmenin özgüvenli duruşu öğrencinin öğretmenin bilgisine güvenmesi açısından gereklidir.
- Ses tonu, beden dilinin içindeki bir özellik olarak kabul edilmektedir. Tek düze bir ses tonu sıkıcıdır. Çok yavaş bir ses tonu öğrencinin duymasını zorlaştıracağı için öğrenciyi gerer. Çok yüksek bir ses tonu ise yorucu ve rahatsız edicidir. En doğru ses tonu dalgalı bir ses tonu kullanmaktır.
- Beden dili ile ilgili yorum yapmak için yorum yapılacak kişinin biraz da olsa tanınması daha doğru yorum yapılmasını sağlayacaktır. İçinde bulunulan durumla beden dilinin orantılı olduğu düşünülmelidir. Yani beden dili bir bütünün içinde görülmelidir.
- İletişim kuracağımız insanların ülkesi, cinsiyeti de beden dili açısından önemlidir.
- Son zamanlarda yapılan araştırmalara göre; o an içinde bulunulan beden şeklinin, kişinin psikolojik durumunu etkilediği ortaya konmuştur.
- Vücudumuzdaki en etkili organımız ellerimizdir. Anlatımı güçlendirir, dikkati üzerine çeker. Özellikle beden dilsel işaretlerle eşleşmiş kelimeleri anlamak öğrenim sürecinde öğrenci açısından daha kolay olmaktadır.
- Doğru mesajların doğrudan görüleceği en temel organ ayaklardır. Ayakların pozisyonundan bir öğrencinin derse ilgisi rahatlıkla anlaşılabilir. Eğer bir kişiye yönelik bir ilgi varsa ayakların yönü o kişiyi göstermektedir.
- Beden dilinin hem evrensel hem de kültürel boyutu bulunmaktadır. Öğretmen bu durumu ders esnasında göz önünde bulundurmalıdır. Öğrenciler arasında kültürel farkların dikkate alınması dersin daha sağlıklı işlenmesini sağlayacaktır.
- Algılama yeteneği yüksek olan kişinin bedeni daha çok etkilenir ve karşısındaki kişiyi daha çok etkiler.
- Beden dilinin farklılaştığı noktalar vardır. Beden dili ülkelere, bölgelere, mesleklere, yetiştirilme tarzına göre değişir. Eğitim ve kültür düzeyindeki artış beden kontrolünü artırır.
- Colombia Üniversitesi’nden psikolog Prof.Dr. Robert Kromas’ın America Journal of Psychology’deki araştırmasına göre; deneklerin kollarına elektrotlar bağlanmış, somut kelimeler söylenirken kasların hareket etmediği, soyut kelimeler söylenirken kasların hareket ettiği görülmüştür. Aynı araştırma kapsamında deneklerde bazı kelimelerin tanımları yapılarak kelimeleri hatırlamaları istendiğinde, hatırlama çalışması esnasında ellerini kullanması yasaklanan insanların somut sözcükleri bulmakta zorlandıkları, ellerini hareket ettirenlerin ise aynı kelimeleri daha kısa sürede buldukları tespit edilmiştir (İzğören, 2010, s. 170).

- Eller en az bakışlar kadar anlatım gücüne sahiptir (Schober, 2007, s. 73). Biraz dikkatle incelendiğinde kişilerin anlatmak istediklerini elleriyle havada çizdikleri görülecektir. Ders esnasında öğretmenin ayakta, aktif ve dinamik bir şekilde ders işlemesi öğrencinin ilgisini derse canlı tutar. Ayrıca öğretmen ellerini, mimiklerini ve ses tonunu öğrenciyi yormadan samimi ve enerjik olarak kullanmalıdır.
- Doğu ve batı toplumlarında genel olarak mahrem alan farklıdır. Doğu toplumundan birisinin yanına daha fazla yaklaşıp elinizi sırtına koyabilirken batı toplumundan birisinde bu durum rahatsızlık oluşturacaktır. Öğrenciler açısından bu ayırım öğretmen tarafından gözetilmelidir.
- Öğretmenin kadın-erkek ilişkisi açısından sınıftaki beden dili davranışlarına dikkat etmesi gerekir. Erkek bir öğretmenin özellikle Ortadoğu coğrafyasından gelmiş bir kız öğrencisine dokunması kültürel olarak öğrenci tarafından hoş karşılanmaz. Bu tür durumların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.
- Eller yana açık, avuç içleri karşıdan görünecek şekilde ders anlatmak doğru bir beden dili davranışıdır. Bu duruş açıklığı, objektifliği ve dürüstlüğü temsil eden bir beden dili işaretidir.

3. Dünyadaki Farklılıklar

Temel duygular tüm dünyada ortalama olarak aynı beden dilsel ifadelerle gösterilir. Beden dilini kültüre özgü farklılıklar ve evrensel tonlar olmak üzere iki ana yapıya ayırmak mümkündür. İnsanın doğuşuyla beraber içgüdüsel olarak getirdiği beden davranışları ve özellikle küreselleşmenin kolaylaştırdığı iletişim ortamıyla insanlardaki birçok beden davranışı ortaklaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte beden dilinin kültürden beslenen her milletin kendine özgü beden dilsel davranış kalıpları vardır. İzgören (2010, s. 37) bu konuda şöyle söyler: “Öncelikle temel duyguların tüm dünyada aynı yüz mimikleri ile gösterildiğini belirtmek gerekir. Bir Japon'da mutluya yüzünden anlarsınız, Senegalli bir taksi şoförü de levveyi kapıp sizi dövmeye geliyorsa kızgınlığı yüzünden bellidir. Ama vücudun bölgesel hareketlerinde farklılıklar vardır.” Dünyanın değişik coğrafyalarında insanların farklı durumlarda farklı beden dili davranışları sergiledikleri gözlenmektedir.

Beden dilindeki en benzer ifadeler canlılığı ve iç dengeyi korumaya dönük temel psikolojik durumlarla ilgilidir. Korku, kızgınlık, hüznün, nefret, mutluluk, dikkat, ilgi, uyku, gerginlik, şiddet, bu durumların en belirgin olanlarıdır. Esas jestlerimizden olan anlatım jestlerinin temel özellikleri kültürel etkileşmeler sonucunda değişime uğramıştır. Ana jest kalıbı farklı olmadan kültüre ve kişiye bağlı olarak değişik durumlarda kullanılabilir. Örneğin, gülmek için toplumların ve kişilerin kullandıkları fırsatlar ve tavırlar aynı değildir (Baltaş, 2002, s. 40).

İzğören (2010, ss. 27-38, akt. Göçmenler, 2011, s. 63) yaptığı çalışmada dünyadaki farklılıkları şu şekilde açıklar:

“Evet” tüm dünyada aynıdır. İnsanlar başını yukarıdan aşağıya sallayarak bu cevabı ifade ederler. “Hayır” da tüm dünyada aynıdır. İnsanlar bu işaret için de başlarını iki yana sallarlar. “Hayır”ı başlarını geriye atarak ve gözlerini vahşice arkaya doğru devirerek yapan üç millet var. Türkler, Suriyeliler ve Yunanlılar. Buna karşın iki millet ise bu hareketin tam tersini yapıyor. Arnavutlar ve Bulgarlar “evet” ve “hayır”ı dünyadaki diğer milletlerden farklı olarak kullanırlar. Biz ise başımızı iki yana sallamayı “yazık” anlamında kullanırız. Bu onaylamadığımız bir durumu ya da olumsuz bir duyguyu ifade etmek için kullandığımız bir harekettir. Normalde “hayır” Türk beden yapısında başını geriye atma şeklindedir fakat yeni nesilde bu işaretin başı iki yana sallama şeklinde olduğu görülmekte. Bunda da yabancı filmlerin ve dizilerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Türk milletine özgü olarak bir şeyi çok beğendiğimizde parmaklarımızı yukarıya doğru birleştirerek elimizi sallarız. Çok güzel olmuş veya mükemmel anlamında kullandığımız bir işarettir. Fakat İtalyanlarda bu hareket “Ne zırvalıyorsun!” anlamında kullanılır. İtalyan futbolcuların hakeme itiraz ederken bu hareketi çok sık yaptığını görebiliriz. Aynı hareket Suudi Arabistan, Suriye ve İsrail’de “yavaşla!” (şıvayye) anlamında kullanılır. Kıbrıs Türklerinde ise gününü göreceksin anlamında kullanılır.

İtalyanlar bir yemeği beğendiklerinde işaret parmaklarını yanaklarına sabitleyip “ımmm” diyerek belirtirler. Akdeniz kültürüne sahip ülkelerde beğeni ifadeleri daha hareketli ve canlıdır. Bu ifade tarzını bizim kültürümüzde de görmek mümkündür.

Başparmak işaretinin de çok farklı anlamda kullanımları vardır. Birisi için su altında, çıkış yapıyoruz iken; başka birisi için bir siyasi partinin anlamını işaret edebilir. ABD gibi bazı ülkelerde ise başarı anlamına gelirken bazı ülkelerde ise küfür anlamında kullanılır. Bunun yanında özellikle İran gibi Müslüman birçok ülkede küfür anlamına gelebilir. Yine Bangladeş ve Avustralya’da da küfür anlamında kullanılmaktadır.

Başparmak ve işaret parmağının birleştirilmesi ile oluşan tamam (okey) işareti su altında iken problem yok anlamında kullanılırken, Japonlar ise aynı işareti para anlamında kullanırlar. Amerika’da ise bu işaret problem yok ve başarı anlamında kullanılır. Latin ülkelerinde ve bizde ise aynı işaret küfür ve eşcinsellik anlamına gelmektedir. Yine aynı işaret Fransa’da ise “değersiz veya sıfır” anlamında kullanılır.

Tüm dünya anlamadığı ilgisi olmayan konularda omuz silker. Bizde ise omuzlar yukarı çekilirken eller de iki yana açılır ve alt dudak üst dudağın üstüne geçer.

Değişik kültürlerdeki insanların beden dili farklılığı konusundaki en önemli noktalar, özellikle kapalı yerlerdeki davranışlar ve bakışlardır. Arap kültüründe selamlaşma ve konuşma oldukça yakın mesafede cereyan etmektedir (Argly, 1978, s. 98). Avrupa'da özellikle Anglosakson ve İskandinav ülkelerinde yakın mesafeden konuşmak rahatsızlık verebilir. Diğer taraftan Yunanlılar kendilerine hayretle bakılmadığında şaşırırlar ve dikkate alınmadığını düşünürler. Japonlara has yüz ifadesi onlarla aramızda problem oluşturabilir. Yüz ifadelerine oldukça hakimdirler fakat beklenmedik bir anda gülebilirler.

Tanıdığımız bir kişi ile karşılaştığımızda veya onu bir grupta gördüğümüzde, kaşlarımızı yukarıya kaldırır, genellikle kafamızı hafifçe geriye atar, gülümser ve üst göz kapağımızı yukarıya kaldırırız. Eibl-Eibesfeldt gibi davranış bilimciler bu hareketi evrensel bir selamlaşma biçimi olarak görürler. İnsan biyolojisi uzmanı Hassenstein de bakışma suretiyle selamlaşmanın doğuştan var olduğunu savunur ve yetişkinler ile bebekler arasında olan göz temasını bu çerçevede değerlendirir (Schober, 2007, s. 46).

Tokalaşma, ardından kucaklaşma ve yanaktan öpüşme Türk kültüründe sıcaklık ve samimiyet göstergesi iken, Anglosakson ülkelerinde erkeklerin öpüşmesi yadırganmakta, Almanya ve İskandinav ülkelerinde yanak ve elden öpme geleneği bulunmamaktadır (Yılmaz, 2010, s. 137).

Yunanistan'da avuç ve parmaklarımızı açık şekilde karşınızdaki kişinin suratına tutarsanız bu sizin için “dur veya geri çekil” anlamına gelse bile onlar için bu hakaret anlamına gelir.

Orta parmağın kullanımı evrensel bir hakaret anlamındadır. Bütün dünyada cinsellik içerir, küfür hareketi olarak değerlendirilir.

Biz kendimizi işaret ederken elimizle veya işaret parmağımızla kendimizi gösteririz. Japonlar ise başparmakları ile burunlarını işaret eder.

Zafer işareti evrenselidir. Fakat el kendine dönük yapılırsa İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya'da küfür olarak değerlendirilmektedir.

Sri Lanka, Hindistan, Tayland'da çocuğun başına dokunmak faciaya yol açabilir. Çünkü ruhun başta olduğuna inanılır ve başa dokunmakla ruha zarar verilebileceği düşünülür (Alkış, 2009, s. 70).

Japonların hislerini kontrol altında tuttukları söylenir. Japonlar üzerinde yapılan bilimsel araştırmalarda, Japonların yüzlerinde stres reaksiyonlarını sadece kendilerini yalnız hissettiklerinde görmenin mümkün olduğu, gözlemlenirken bildikleri zaman bu reaksiyonları göstermedikleri gözlenmiştir (Schober, 2007, s. 35). Bu bağlamda Akdeniz coğrafyasında yaşayan milletleri düşündüğümüzde, onların tepkilerini daha doğal ortaya koyduğunu görmek mümkündür.

Görüldüğü üzere beden dili işaretlerine bazen bütün dünyada ortak anlamlar yüklenirken, bazen aynı işaretler birbirinden bağımsız anlamlarda kullanılabilir. İnsanoğlunun doğasından getirdiği içgüdüsel reflekslerle ortaya çıkan beden dili işaretleri genelde aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Ülkelerin iklimsel özellikleri, yaşanılan ülkedeki insan başına düşen alanların fazlalığı veya azlığı, dinsel inanışları, kültürel özellikleri ise milletlere göre beden dilsel işaretlerde farklılıkları meydana getirmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yabancılara Türkçe öğretimi alanı ile ilgili yeterli sayıda akademik çalışma yapıldığını söylemek henüz mümkün değildir. Bu alanda kapsamlı, etkili ve uygulanabilir çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu konuda dünyadaki yabancı dil öğretim yöntem ve yaklaşımları ve son gelişmeleri yakından takip etmek alan üzerinde çalışanlar açısından yol gösterici olacaktır. Özellikle disiplinler arası yapılacak çalışmalara fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktadır. Bugün dünya üzerindeki Türkçe öğrenimine olan talebe bakıldığında, Türkçenin öğretimi bağlamında yapılacak işlevsel çalışmalar Türkçenin öğrenimini hem kolaylaştıracak hem de kalıcı hâle getirecektir.

İletişim günümüzde öğretim/öğrenim sürecinin merkezinde yer alan bir kavram hâline gelmiştir. Bu kapsamda yabancılara Türkçe öğretimiyle iletişim kavramının farklı yönleri ele alınarak derinlikli çalışmalar yapılmalıdır. Çünkü alanının temelini oluşturan konuşma ve dinleme becerisi iletişim kavramının ana unsurlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda beden dili ise zaman zaman iletişimin tamamlayıcısı olurken zaman zaman da iletişimi oluşturan temel unsur olmaktadır. Araştırmacının 2011-2012 öğretim yılı içerisinde Uludağ Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan yabancı öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada; öğrencilerin, beden dilini aktif olarak kullanan bir öğretmenin verdiği eğitimin sonucunda beden dilini aktif olarak kullanmayan bir öğretmenin girdiği sınıftan Türkçeyi %28 daha iyi öğrendikleri ortaya konulmuştur. Özellikle kelime öğretimi konusunda; beden işaretleri ile eşleştirilmiş kelimelerin öğrenciler tarafından rahatlıkla hatırlandıkları görülmüştür.

Beden dilinin en önemli noktalarından biri de kişilerin iletişim kurarken birbirine karşı olan algılarını önemli düzeyde etkilemesidir. Bu bağlamdan hareketle öğretmenin öğrencileri üzerinde olumlu bir izlenim bırakması öğrenim süreci açısından son derece önemlidir. Bu etkiyi oluşturacak en önemli etmenlerin başında öğretmenin beden dili gelmektedir. Dolayısıyla öğretmen iletişim kurarken iletişim engeli oluşturacak beden işaretlerinden özellikle kaçınılmalıdır. Bunun için iletişim sırasında bedeninin farkında olmalıdır. Bu durum ilk zamanlarda zor olsa da zamanla bu farkındalık oluşacaktır. Bu durum kalıcı değil geçici bir çözümdür. Gerçek çözüm ise bedenini düşüncelere ve

hislere göre şekillendiği düşünüldüğünde, olumlu düşünce ve hislere sahip olduğunda, bedenin de bu durumu dış dünyaya olumlu işaretlerle yansıtabilecektir. Bu anlamda esas kontrol bedenden önce duygu ve düşünceler üzerinde olmalıdır.

Öğretmenlerin iletişim becerilerinin geliştirilmesi önemlidir. Bunun için programlar, seminer çalışmaları ve eğitici çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar sayesinde öğrenim/öğretim süreci daha da kolaylaşacak ve zevkli hâle gelecektir. Yabancılara Türkçe öğretim süreci bu çalışmalar sayesinde günümüz modern öğretim yöntemlerine kavuşacak ve daha başarılı olacaktır.

Kaynakça

- Alkış, C. (2009). *İnsanı Tanıma Kılavuzu*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Arglye, M. (1978). *The Psychology on Interpersonal Behavior*. London: Penguin.
- Baltaş, A. (2002). *Bedenin Dili*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dökmen, Ü. (2003). *İletişim Çalışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- İzgören, A. Ş. (1999). *Dikkat Vücudunuz Konuşuyor*. Ankara: Kardelen Ofset.
- Layış, Ş. (2007). *Beden Dili*. İstanbul: Yakamoz Gelişim Yayınları.
- Schober, O. (1999). *Beden Dili (Davranış Anahtarı)* (S. Özbent, Çev.). İstanbul: Arion Yayıncılık.

